

УДК 007 : 304 : 070

УКРАЇНСЬКИЙ ПОСТМОДЕРНІЗМ У ДЗЕРКАЛІ МЕДІА

Дарина Попіль

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна, e-mail: journft@franko.lviv.ua*

У статті розглянуто рецепцію українського постмодернізму у дзеркалі сучасної преси. Увага сконцентрована на національній специфіці. Проаналізовано та класифіковано різні погляди авторів на проблему.

Ключові слова: постмодернізм, рецепція, преса, автор.

Український постмодернізм суттєво відрізняється від західної моделі постмодернізму через низку чинників, насамперед таких, як історичні обставини та національні особливості.

Через складні ідеологічні умови, у яких перебувало українське суспільство та культурно-літературно-мистецьке життя, зокрема за часів радянської влади, модерний дискурс української літератури був не до кінця розвиненим та повноцінним. Через це він не зміг створити належного (такого, як у країнах Заходу) підґрунтя до виникнення українського постмодернізму. Проте незаперечним є факт, що український модернізм навіть у тяжких умовах все-таки розвинувся, а звільнений від тоталітарного контролю постмодернізм створив належні умови для критичного осмислення модернізму. Саме в добу українського постмодерну появились найґрунтовніші дослідження українського модернізму.

Український модернізм розвивався під впливом політичних світоглядів, котрі негативно впливали на його функціонування. Він зазнав свідомого переслідування та нищення з боку влади і був фактично перерваним. Саме тому український модернізм для постмодернізму підготував не найкращу основу.

Український постмодернізм почав розвиватись ще в умовах радянського соцреалізму, його започатковували тогочасні представники андеграунду — зокрема, київської іронічної літературної школи (Володимир Діброва, Богдан Жолдак, Лесь Подерев'янський). Перші українські постмодерністи себе такими не вважали, аж коли постмодернізм утвердився на Заході, почали себе з ним ідентифікувати.

Як бачимо, український постмодернізм зародився в політично складних нестабільних умовах, а розвивався у час, коли культура і соціум приходили до нормального стану, а саме у період здобуття Україною незалежності.

Отож, поява постмодернізму на теренах України не могла не викликати, особливо на початку, досить бурхливу реакцію у пресі. Українські автори розпочали дискусії про українське минуле (найчастіше в контексті модернізму),

намагаючись з'ясувати, яким чином воно вплинуло на появу постмодернізму і чи взагалі вплинуло.

Хоча Україна разом із незалежністю отримала повну свободу у своїх культурних та літературних пошуках, проте дискусанти, в контексті досліджуваної проблеми, вирішили скерувати цю свободу мінімально у бік західних праць з теорії постмодернізму і натомість максимально заглибитись в український бік постмодернізму. Відколи у культурне життя України прийшов постмодернізм, основні дискусії у пресі почали здійснюватись на цю тематику. А зараз, як влучно зазначає сучасний український письменник та критик Юрій Андрухович у своїй статті “Повернення літератури”, “настав нарешті той час, коли постмодернізму в нас не критикує тільки лінивий або мертвий” [2]. І справді, постмодернізм в українській практиці лають, критикують, не сприймають або ж, навпаки, розхвалюють та підносять до інтелектуальних вершин, проте ніхто не може його оминати, ніхто не залишається байдужим до його проявів.

Українську рецепцію постмодернізму умовно можна поділити на “пропостмодерну” і “антипостмодерну”. Пропостмодерну рецепцію постмодернізму репрезентують думки таких письменників есеїстів та публіцистів, як Ю. Андрухович, В. Єшкілев, Т. Возняк. Ці автори можуть ляяти його, критикувати, навіть принижувати, а згодом врівноважувати ситуацію позитивними судженнями на цю тему. Конкретні дослідники самі завжди є в контексті постмодернізму, бо зазвичай виступають ще й творцями його літературної практики, що, як ми встановили, не додає їм послідовності та об'єктивності у судженнях. До прикладу, визначення постмодернізму, яке подає Юрій Андрухович у статті “Дезорієнтація на місцевості”, дуже відповідає якраз назві конкретної праці, адже є настільки заплутаним, експресивним та хаотичним, що справді скоріше дезорієнтовує, аніж скеровує. З цієї праці тяжко з'ясувати ставлення автора до постмодернізму, він наче критикує його і водночас “оплакує” його промахи і недолугі незвершення як щось вельми близьке й особистісне. Дуже цікавою є інша праця Юрія Андруховича — “Повернення літератури”, у якій автор полемізує на тему постмодернізму зі своїм колегою Володимиром Єшкілевим. Проте насправді тут автор більше сперечається на тему постмодернізму сам з собою. Спочатку Ю. Андрухович наводить цілий перелік негативних якостей постмодернізму, запропонованих В. Єшкілевим, тоді доповнює їх своєю критикою, у якій називає постмодернізм безплідним, вульгаризаторським, закомплексовано-збоченським, імітативно-плагіативним (перелік схожих не дуже позитивних означень вельми довгий). Опісля цього Ю. Андрухович починає помалу захищати український постмодернізм та його вплив на сучасність, роблячи порівняння з минулими проявами літератури і показуючи таким чином, що не такий вже постмодернізм і поганий [1].

На противагу вище описаним прикладам пропостмодерної рецепції, яка є справді суперечливою та неоднорідною, фрагментарною і заплутаною, як і сам постмодернізм, існує інший варіант інтерпретації українського постмодернізму. Ця інтерпретація виходить з-під пера таких авторів, як С. Квіт, С. Грабовський, П. Іванишин. Ці автори завжди настроєні вороже до постмодернізму в українській теорії і практиці, тому що вважають, що постмодернізм руйнує українську національну ідентичність, яка й так удосталась постраждала від катаклізмів минулого. Для Сергія Квіта, наприклад, “ці ізми і пости” — знаки теперішнього “часу сум'яття” і мистецтво “нечистого сумління”, яке несе у собі “зайвий домисел”,

що засмічує мову, а з нею і національне думання. Усе це руйнує українську культуру” [8, с. 65]. Найемоційнішим обвинувачувачем постмодернізму Тамара Гундорова вважає Олександра Ярового, котрий зрівнює постмодернізм із сталінізмом і фашизмом [9, с. 5]. Для нього це “подвійна брехня”, “логіка повного шлунка”, анти-Слово і анти-література” [9, с. 7]. “Скидання хрестів у сімнадцятому, “деіконізація Шевченка і нав’язування постмодернізму” — “для мене явища одного порядку”, — пише критик і бачить майбутнє нового мистецтва в тому, “щоб відновити сакральне...” [10, с. 3]. Українському постмодернізмові закидається деморалізуюча роль, несвоечасність. У статті “Постмодернізм і національна ідентифікація” Петро Іванишин пише про те, що в постколоніальній Україні культурна ситуація подвійно ускладнена порівняно з Заходом. У статті зазначається, що не було навіть спроби подолати тотальну маргіналізацію українців, здійснену російським комуністичним урядом, але уже почалося утвердження нових постмодерних стереотипів демоліберального зразка, що впливають майже так само нищівно. Автор критикує постмодернізм, аргументуючи свою критику тим, що на його думку, він впроваджує антинаціональні та антигуманні ідеали під гаслами гуманізму, глобалізації, космополітизму, псевдodemократії [7, 125]. Також Петро Іванишин пише про те, що постмодернізм вихолощує з національної свідомості та несвідомості іманентні архетипи Бога, України, Свободи. Через це руйнується національна ідентичність, що призводить до поглиблення денациональності та дегуманізації сучасного покоління [7, 129].

У кожній з вищеописаних парадигм рецепції можемо відшукати справжнє зацікавлення українською національною специфікою постмодернізму. Проте цьому зацікавленню бракує глибинності та об’єктивності суджень.

На нашу думку, чи не єдине дослідження, котре мало б спровокувати у пресі жваву дискусію з новими поглядами на національну специфіку українського постмодернізму, — це книга Тамари Гундорової “Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн”. У цій праці переосмислена специфіка українського минулого та його вплив на формування культурної “постмодерної” сучасності в Україні.

Підводячи підсумки, можемо назвати українські полеміки у сучасних медіа навколо постмодернізму доволі “емоційними”. У них спостерігається глибока аргументаційна база та обізнаність з історичним минулим, проте усі ці дискусії надто пронизані суб’єктивністю персоналій критиків, публіцистів та письменників. Так, наче суперечка щодо реалій українського постмодернізму ведеться не задля роз’яснення та розуміння суті останнього, а задля відстоювань позицій та амбіцій окремих дослідників.

Також мусимо зазначити, що в українських медіа знаходимо більше публікацій, котрі оцінюють український постмодернізм як негативне явище, а не позитивне. Це відбувається через певну непідготовленість українського соціуму до багатьох рис і характеристик постмодерну. Дослідивши специфіку національної рецепції постмодернізму в українській пресі, доходимо висновку, що у постмодернізмі, як і в його приналежності до певних національних культур, надалі існує багато моментів та аспектів, котрі потребують окремого розгляду та аналізу. Тема постмодернізму залишається актуальною для досліджень і має перспективи для подальшої праці над нею.

1. *Андрухович Ю.* Дезорієнтація на місцевості. Час і місце [Електронний ресурс] / Ю. Андрухович // Український центр. — 2003. — [Цит. 2009, 4 квітня]. — Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=684&read=true>
2. *Андрухович Ю.* Повернення літератури [Електронний ресурс] / Ю. Андрухович // І. — 2002. — [Цит. 2009, 7 квітня]. — Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/ji-library/pleroma/andr-pl.htm>
3. *Баган О.* У лабіринті постмодернізму / О. Баган, З. Гузар // Українські проблеми. — 1999. — Ч. 1. — С. 5–8.
4. *Баран Є.* Літературна ситуація 1990-го: час єзуїтів / Є. Баран // Слово і час. — 1999. — № 3. — С. 56–60.
5. *Гундорова Т.* Український літературний постмодерн / Т. Гундорова. — К.: Критика, 2005. — С. 250–263.
6. *Гуцуляк О.* Лицарі престолу Святого Бьоля [Електронний ресурс] / О. Гуцуляк; Самиздат. — 2006. — [Цит. 2009, 7 квітня]. — Режим доступу: http://zhurnal.lib.ru/g/guculjak_o_b/kurs04.shtml
7. *Іванишин П.* Постмодернізм і національно-духовна ідентифікація / П. Іванишин // Українські проблеми. — 1999. — № 1–2. — С. 123–130.
8. *Квіт С.* Основи герменевтики / С. Квіт. — К.: Вид. дім “Києво-Могилянська академія”, 1998. — С. 65–66.
9. *Яровий О.* Скажу як є / О. Яровий // Літературна Україна. — 2001. — №8 (4905). — 1 березня. — С. 4–7.
10. *Яровий О.* Лист самому собі / О. Яровий // Літературна Україна. — 2001. — № 15 (4912). — 19 квітня. — С. 2–5.

THE REFLECTION OF UKRAINIAN POSTMODERNISM IN MEDIA

Daryna Popil

Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky str. 49, 79044, Lviv, Ukraine

E-mail: journft@franko.lviv.ua

This article is about the Ukrainian reception of postmodernism in the mirror of the modern press. Main attention in this article is concentrated on national specifics. The author of this article analyzed and classified different views of the researches on the problem.

Key words: postmodernism, reception, press, the author.

УКРАИНСКИЙ ПОСТМОДЕРНИЗМ В ЗЕРКАЛЕ СМИ

Дарына Попиль

Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Генерала Чупрынки, 49, 79044, Львов, Украина

E-mail: journft@franko.lviv.ua

В статье рассмотрено рецепцию украинского постмодернизма в зеркале современной прессы. Акцентируется внимание на национальной специфике. Проанализированы и классифицированы различные взгляды авторов на проблему.

Ключевые слова: постмодернизм, рецепция, пресса, автор.

Стаття надійшла до редколегії 09.09.2011

Прийнята до друку 26.09.2011